

УДК [007:304:070]:82-4

Володимир Грисюк**«ПОЛЬОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ З УКРАЇНСЬКОГО СЕКСУ»
О. ЗАБУЖКО У КОНТЕКСТІ РЕКЛАМНИХ СОЦІАЛЬНО-
КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

У науковій статті висвітлено аспект впровадження нових рекламних технологій в «романі» О. Забужко «Польові дослідження з українського сексу» і поза ним (у дискурсі). Поетапно проаналізовано ряд найбільш дієвих методів привернення уваги масової аудиторії.

Ключові слова: О. Забужко, рекламні технології, популяризація, секс.

В научной статье освещен аспект внедрения новых рекламных технологий в «романе» О. Забужко «Полевые исследования украинского секса» и вне его (в дискурсе). Поэтапно проанализирован ряд наиболее действенных методов привлечения внимания массовой аудитории.

Ключевые слова: О. Забужко, рекламные технологии, популяризация, секс.

The aspect of the new advertising technologies introduction in the «novel» of O. Zabuzhko «Field Work in Ukrainian Sex» and beyond (in the discourse) is enlightened in the article. Some of the most effective methods to attract attention of mass audiences are incrementally analyzed.

Key words: O. Zabuzhko, advertising technology's, promotion, sex.

Постановка проблеми. Століттями українська література усвідомлювалася в народі як щось вельми жертвне. Офіційно у митці йшли або ідейні аскети, що проектували себе на життя у вічній опозиції, спираючись на відгомін голосу Тараса, або чиновницькі поплічники — аналоги славнозвісних літературних робітників комуністичного режиму. Тому перед типовим читачем стояв нехитрий вибір: з рук у руки передавати книжечку «з-під халяви» чи студіювати програмні книг більшовицьких засланців. Зрозуміло, що будь-кому, ласому до всіляких пригод, перше було набагато цікавіше. Це додавало адреналіну, вічні супутники якого: страх арешту, «запах» забороненого плоду тощо.

Все б нічого, та романтика скресла разом із проголошенням Незалежності. В унісон з СРСР впала у Лету й охота до читання «екс-

тремістських» книг. Українська література залишилась десь осторонь, нікому не потрібною, не забороненою, не спалпуюною, та й не фінансованою.

У таких форс-мажорних обставинах вітчизняному виробнику літератури (або просто — автору) лишалося тільки з пострадянською стражденною позою зійти зі сцени. Однак окремі автори навпаки почали задіювати нові стратегії, суголосі всеохопному літературному напрямку — постмодернізму. Це були Ю. Андрухович, В. Неборак, О. Ірванець, О. Ульяненко, О. Забужко та не менш цікаві інші. Привертаючи до себе увагу аудиторії, що активно тоді боролась за виживання, наші молоді літератори задіяли цілу палітру невідомих донедавна методів самореклами (хоча згадана «палітра методів» була уже не зле апробована західними колегами на тамтешніх аудиторіях).

Не дивно, що у «Польових дослідженнях...» О. Забужко українських літературних критиків цікавило все що завгодно, але не автор як активний «просувач» свого *magnum opus*¹ в люди. Не існувало традиції такого аналізу, власне, й обмаль прикладів для наочності, оскільки шлях до популярності десятиліттями лежав поміж партійного квитка і адресної книги «потрібних людей» — старших братів.

Покоління О. Забужко — це недостатньо вивчене покоління зачинателів широкого спектру сучасних технологій реклами, що контррастують з попередніми — тоталітарними (з одного боку — державні нагороди, високі чиновницькі посади, публікації у журналах та газетах з мільйонними тиражами; з іншого — політв'язні, дисиденти, представники «буржуазного націоналізму»). І досвід цього покоління є визначальним для розвитку української літератури в майбутньому, що продовжуватиме йти надалі шляхом рекламування засобами мас-медіа. З огляду на це аналіз «роману» О. Забужко у контексті соціально-комунікаційних технологій — надзвичайно актуальний.

Аналіз досліджень та публікацій. Оскільки «Польові дослідження...» вийшли ще у 1996 році, рецензенти та науковці за весь цей час накопичили цілу низку різнобічних праць, вивчаючи твір здебільшого в аспектах моралі, розкритті теми сексу і сексуальності; окремо розглядали лексичний рівень, стилістику, сюжетну невизначеність та тематику «роману». Серед найбільш академічних імен: Л. Таран [18], О. Карабьова [11], Н. Монахова [14], Л. Масенко [13], В. Агеева

¹ *Magnum opus* — головний твір певного автора.

[1], А. Бондаренко [2], Є. Герльт [6], Я. Голобородько [7], І. Бондар-Терещенко [3], Г. Єрмошина [9]. У свою чергу не менш інформативними за конкретні наукові розвідки у провідних журналах є численні інтерв'ю із О. Забужко: Г. Гринь [21], В. Вербич [4], Д. Стус [17], В. Пашенко [15], що у різні роки були опубліковані у вітчизняних та іноземних ЗМІ.

Мета дослідження — проаналізувати «Польові дослідження з українського сексу» О. Забужко як соціально-комунікаційний рекламний проект в українській літературі та визначити апробовані методи привернення уваги.

Виклад основного матеріалу. Провідне завдання успішного митця в епоху мас-медіа — якомога більше потрапляти у поле зору журналістів, бодай з дріб'язкового приводу, як-от проблема утилізації батарейок та люмінесцентних ламп. Автор-медійник солідно коментує на камеру або дає тематичне інтерв'ю, типу «не можна викидати», «а от у цивілізованому світі», «нам теж треба організувати пункти прийому», — врешті-решт настає той час-«ікс», коли типовий «споживач» медіа-контенту, піднімаючи брови, подумки питає себе: «А, хіба то не той чоловічина, що пише різносортну белетристику на всяк смак?». От тоді автор, що називається, — дійсно стає відомим, а отже — читаним. І саме через цю надмірну медійність окремих «персонажів» (навіть на рівні ламп), попри фактичний позитив, на перший погляд, в українській масі створюється хибне враження, наче в сучасному літературному процесі є всього-то зо п'ять добротних авторів, які варті уваги, — інші (другосортні) десь зосереджені на манівцях. Згодом процес іде ще далі: художні та не дуже тексти цих «п'яти» найбільше перекладають іноземними мовами, самі письменники отримують міжнародні премії (а не перекладених, апріорі, нагородити не можна), хороші гонорари за книги й низький уклін вітчизняних літературних критиків, котрі про цих «п'ятьох» пишуть наукові статті, монографії та навіть дисертації на здобуття наукових ступенів. Назагал, маємо замкнуте коло парадоксу: пиши хоч би як, головне, аби показали по телевізору чи в YouTube.

Саме таким чином у добу медіа в Україні почали створюватись літературні клани зі своїми вождями, окупованими медіа-ресурсами (газети, журнали, інтернет-видання), родичами у журі літературних премій та знайомими «селебрітіс». Вони, як можуть, переконують

широку громадськість, що саме їм і більш нікому треба поставити опісля смерті високого пам'ятника на Байковому, а до того вручити Нобелівську премію з літератури. Галузь за таких умов нагадує Верховну Раду, де всі одне одному як не куми, так двоюрідні брати чи хрещені батьки. А якщо ти початкуючий автор, то все, що можеш — це хіба що вигадати/запозичити/вкрасти яку-небудь актуальну систему виходу в світ зі своїм продуктом, але без протекції, тобто «прогинання» перед «моральними авторитетами».

Можливо, подібна ситуація спіткала й О. Забужко. У всякому разі їй потрібен був новий хід у книзі, як і в її майбутньому просуванні. Втім, що вигадати? Вибір якраз не дуже великий: те, що продасться і стане подією або, коли сказати точніше, скандалом у літературі. Насильство, фантастика та містика уже встигли «знецінитися», тому просунути «таку» книгу на полицю серйозної літератури було би надскладно, якщо можливо взагалі. Отже, залишився один секс. І на світ з'явилися «Польові дослідження...» [10]. Чому «дослідження» — цілком зрозуміло, бо тільки у науці «секс» втрачає свою брудноту, стаючи чимось іншим. Це була, якщо хочете, пігулка заспокоїливого для критиків, але не для аудиторії, що прочитає вказані чотири літери завжди за одним алгоритмом, — і в науці, і в житті. Влучно щодо ролі сексу як мотиваційного засобу для читача у книзі висловився Р. Семків: «...якщо до десятої сторінки не з'явиться тіло — мертве або голе — то текст не буде вдалим» [16]. В О. Забужко (за вказаним підходом) текст вийшов справді вдалим: «...він темнів на виду так, ніби замість крові в лиця вдарило чорнило, нахилився їй до вуха: «Перестань мене підйобувати!» [10, 10]. Таке читаємо якраз під завісу десятої сторінки.

Ясна річ, звинувачувати письменницю за сексуальну тематику несерйозно, оскільки секс у тій чи тій мірі був навіть у радянських фільмах. Однак викликає неабияке здивування, коли авторка «Польових досліджень...» претендує на творчу серйозність, чим там, на наш погляд, і не пахне. Для філологічного курсу з історії української літератури — нехай, але «патогенез самотності» [2] або, знову ж таки, «природне» завершення національного дискурсу» [6] — це трохи пафосно і, взагалі, занадто для твору, у якому головну героїню «заводить» і «вставляє» розбирати ситуації на кшталт, що «він» їй сказав, що «вона» йому на це відповіла і як знову ж таки «вона» при цьому виглядала [7, 46]. Хоч зараз не про це.

З точки зору маркетингу, «Польові дослідження...» у літературній долі Забужко зреалізувалися на всі сто відсотків, попри 1996-й рік на дворі, а це: недавній розпад Союзу, фінансова нестабільність, економічна криза й так далі. Хоч особливих підстав для надмірного ажіотажу навколо видання не було, бо тримаючи у руках примірник з першого накладу, навіть невидавець помітив би суттєві видавничі прогалини: нечитабельний шрифт, дешевий папір, окремо — непридатна графічна обкладинка, котра могла би стати непоганою заставкою, але аж ніяк не «обличчям» книги. У наступних перевиданнях, правда, все поправили¹. Але тоді «Польові дослідження...», як зайця за вуха, витягнув таки несподівано-шокуючий «секс» у заголовку, як і у випадку В. Депант з її скандальною книгою «Трахни мене» [20]. І тут ні з чим сперечатися, скільки б там не виплутувала О. Забужко у своїм чисельних інтерв'ю, зокрема з перекладачкою Г. Гринь, що то «комічний заголовок-«обманка» [21], позаяк він є абсолютно не комічним, а навпаки — на нього письменниця поклала найбільшу ставку. Він був спеціально призначений створити відповідний ефект. Не важко передбачити долю «роману», якби його пустили у світ під заголовком «Польові дослідження з української історичної пам'яті», а, особливо, зважаючи на закидали багатьох читачів у коментарях, наче текст книги для прочитання дуже важкий: речення на сторінку-дві, де з початку «за здоров'я», а в кінці, як відомо, «за упокій». Хоч це і виглядає дуже оригінально, але про читача теж треба подбати. Він може просто загубитися поміж першого та другого абзаців. У тому ж, цитованому нами попередньо, інтерв'ю О. Забужко зазначає: «заголовок збив з пантелику стільки критиків, аж дехто в запалі затаврував був мене «порнографічною письменницею» [21] і згадує про випадок в університетах, де батьки вимагали вилучити «брудну книжку» з курсу сучасної літератури. Тож тут варто згадати про ще один цікавий метод з класики рекламних комунікаційних технологій — заборону.

У радянські часи письменнику вистачало тільки «заїкнутися про» системи, як він одразу ставав героєм, — пише В. Даниленко. — Так досить посередній роман О. Гончара «Собор» став бестселером після його заборони» [8, 56]. Дослідник також наводить приклади С. Рушді «Сатанинські вірші» та Д. Брауна (на його «Код да Вінчі» досить

---

¹ Окремого дослідження заслуговують дуже цікаві та професійно виконані обкладинки Ростислава Лужецького [19].

жорстко відгукнувся Ватикан). У випадку із Забужку це теж відіграло неабияку роль.

З іншого боку — позалітературний цирк. Книжку потрібно було оригінально презентувати. І з цим пані Забужко також впоралась. «Польові дослідження...» були представлені публіці в Київському будинку вчителя на початку все того ж 1996-го року як суд над авторкою, де був свій адвокат, прокурор та суддя.

Тепер детальніше про рекламні провокації у тексті, їх також є чимало.

Дуже тезисно розглянемо фрагменти з пікантним у тексті, оскільки цей сегмент уже достатньо проаналізований та лабораторно-і-не-тільки обговорений, хоча не стільки у контексті комунікаційних технологій, як в аспекті деталізації, відвертості, ракурсу тощо. Так, дехто з дослідників стверджує, що сексуальних описів є забагато, хтось навпаки найшов не більше, ніж три сторінки, а сама Забужко, спираючись на висновки своїх апологетів, каже лишень про дві «сексуальні сцени». Ми ж у творі спостерегли всяке: як наге сексуальне у різних інтерпретаціях (від еротичних асоціацій до відвертих постільних сцен), так і навпаки — доволі скромне замасковування еротичної лексики на загальновідомі відповідники. Хоча, беручи до уваги заголовки, на наш погляд, авторка спокійно могла б навіть більше розгорнути сексуальну лінію. Проте свідомо не розвернула, бо така задумка прийому (гри на очікування обіцяного), що вже став певним світовим трендом. Це своєрідна мода на сюрпризи. До прикладу, славнозвісна британська письменниця Е. Джеймс назвала своє садо-мазохістське творіння — «П'ятдесят відтінків сірого» [21], що звучить неприступно цнотливо, зважаючи на текст. Однак, коли у *global village*¹ пішов поголос, назва мала хіба тільки номінативне значення.

Також цікаво спостерігати (у масово-комунікаційному руслі) за розкриттям образу Оксани-не-авторки. Їй властиво повсякчас нарікати на будь-що українське — від історії до мужика, оскільки вона — це не Й. Бродський, який такого собі не дозволяв. І це потрібно роз-

---

¹ Термін уперше вжито 1962 року канадським теоретиком Маршаллом Маклуеном (англ. *Marshall McLuhan*) у творі «Галактика Гутенберга» (англ. *The Gutenberg Galaxy*), в якому він описує, як мас-медіа долають бар'єри просторові та часові, уможливорюючи людям спілкуватись у небачених досі масштабах — і в цьому сенсі земна куля перетворюється на віртуальне «глобальне село» завдяки ЗМІ.

глянути конкретніше, бо вказана риса характеру — уже вкорінена частина української ментальності. Навіть не хочеться згадувати про крилаті слова колишньої прем'єрки («все пропало») на записі відеозвернення до народу України. Такий-от «вічно обездолений», але до кінчиків волосся на голові амбітний, базово-український соціальний тип уособлює і наша нараторка. Між іншим, епізодично згаданий у «романі» великий Гоголь не дарма таки описував соціальні типи, — затребувано: якийсь там читач обов'язково впізнає в змальованому персонажі свого сусіда Колю чи двоюрідну сестру Галю з глибинки; впізнає і його це перейме до глибини душі. Щоправда, ідею зобразити «русское общество» в асортименті («Мертві душі») Гоголь запозичив (чи вкрав) у Пушкіна, принаймні останній у колі своїх рідних сміючись говорив: «С этим малороссом надо быть осторожнее: он обирает меня так, что и кричать нельзя» [5, 191–192]. Забужко теж згадувала, що левова частка її читачок кажуть: «це написано про мене». Саме так діє на аудиторію черговий соціально-комунікативний прийом, спроектований професійним автором на масову аудиторію егоїстів (тобто на всю читацьку аудиторію), що називається «прочитала книгу, як попила кави з авторкою» із дилемою на фініші — хто кому розповідав.

Основний дисонанс в усвідомлення «Польових досліджень...» вносить заперечена О. Забужко паралель між нею і головною героїнею. Хоч очевидні зовсім невинні збіги, окрім біографічних, приміром, у манері поводитися, темпераменті, характері, що просто ні фізично, ні психологічно (за методом «прив'язаного собаки») не могли бути списані з когось третього. Не вдаючись до суперечки з автором, дозволимо собі дати лишень оцінку об'єктивності тем та проблем, котрі розкриті у «романі». Отже, маємо такий оксюморон: у тексті «обездолена» нараторка, як ішлося попередньо, невдоволена усім і вся, зокрема мовою: «бо навіть якби ти, якимось дивом, устругнула в цій мові що-небудь «посильнее «Фауста» Гете», то воно просто провалювалось би по бібліотеках нечитане, мов невилюблена жінка, скількись там десятків років, аж доки почало б *вихолодати*» [10, 46], а на палітурці одинадцятого видання уже самих «Польових досліджень...» неочікувано від риторики Оксани-не-авторки (з проекцією на забуття всього україномовного) наштовхуємось на дуже не скромні рекламні характеристики, наприклад: «книжка, що найбільше вплинула на українське суспільство за 15 років незалежності», «книжка,

яка стала першим українським бестселером», «книжка, включена в список «виняткових творів, які заслуговують на всесвітню увагу» і «просто книжка, що здатна змінити ваше життя... (напис великими червоними літерами. — В. Г.)» [10]. Це щось на зразок «я тут одна у Вас в болоті хороша», а на підтвердження можна взяти хоча би ось це: «...на перший же твій вірш, видрукуваний англійською, і то в цілком малопомітному журналі, екстатично відгукнулось, звідкілясь трохи чи не з Канзасу, якесь там «The Review of Literary Journal», це ж треба, і Макміллан збирається включити його до антології світової жіночої поезії ХХ-го століття» [10, 47]. Тобто, виходить, що героїня роману, назвімо «її» так, щойно видавши англومовну поезію, мало не вписалася у ранг світових мисткинь. Але, що ж їй заважало, пишучи українською, перекладати якісно твори англійською чи якою-небудь іншою «розкрученою» мовою? Ніщо. До слова зауважимо, навіть більше — на палітурці «Польових досліджень...» зазначено: «Перевиданий близько 20 разів і перекладений на півтора десятка мов (в Австрії, Болгарії, Голландії, Італії, Німеччині, Польщі, Росії, Румунії, США, Туреччині, Угорщині, Швеції, Чехії та ін.)» [10]. Звичайно, головна героїня роману, скажімо так — «вона» / письменниця, то не О. Забужко, але все одно в об'єктивному дискурсі української літератури як реальної галузі, про яку йдеться, — маємо собі на увазі прецедент! І виходить: можна таки написати твір (поетичний чи прозовий) українською, популяризувавши його в світі, щоби «впливло на поверхню» з Богом.

Разом з тим «вона» продовжує причитати і викаблучуватися, задля, як кажуть у Чехії, *pozor*'у¹ для себе: «...але в тебе нема вибору, золотце, не в тому, що не зуміла б змінити мову, — пречудово зуміла б, якби трохи помарудитись» [10, 47]. Таким чином, Оксана-не-авторка грає відому в Україні роль жертви, що опинилася в халепі через випадковий збіг обставин (вона не народилася в Америці). І все наголошує, до чого б вона дійшла, якби не пів-Європи «нашої, довбаной» [10, 44], розповідаючи масу хорошого про себе, таке собі «Ще не вмерли України і слава, і воля», наприклад: «...Попелюшка, що летить через океан понарікати за вечерею у Шеффілда з парочкою Нобелівських лауреатів (промінячись навсібіч, чотирма мовами нараз за одним столиком сиплючи)» [10, 38].

Вельми кортить згадати вражаюче схожий з героїнею роману образ «підстаркуватого» сербського поета Алекса. Розповідь про нього йде в

¹ *Pozor* — з чес. «увага»

дуже іронічному ключі, можна виокремити деякі перли, що хапають за душу геометричним паралелізмом: «Алекс не чує себе з боку [...] цілковито поглинутий безугавно виголошуваним ентузіастичним панегириком самому собі, — своїм книжкам, перекладеним англійською, іспанською, китайською, альфа-центаврівською, своїм інтерв'ю й публікаціям...» [10, 77]. Очевидно, психологи б це назвали «однакові полюси відштовхуються», бо як і сербський поет, так і наша Оксана-не-авторка без кінця рекламують самі себе, чудово розуміючи, що цього не зробить ніхто, окрім них. Такий собі психологічний тромб, що має врешті луснути або розсмоктатись. Ми спостерігаємо саме процес розсмоктування, котрий відбувається з періодичністю у декілька сторінок.

Повертаючись до провокацій, варто пригадати ще одне інтерв'ю Оксани Забужко, але цього разу уже газеті «Літературна Україна», де письменниця неухильно «несе» себе публіці і стверджує, що стаття «ною Забужко» не просто, — написавши «щоденника про свої сексуальні подвиги», — «хоч би в тому, що «Дослідження...» взагалі не щоденник — і писалися на загал два роки й чотири місяці» [10, 203]. Насправді, досить важко що-небудь стверджувати про «щоденника», але стосовно «двох років і чотирьох місяців» писання виходить якась накладка: може, Оксана Стефанівна хотіла в інтерв'ю приблизити вилитий під час роботи над книгою холодний піт, типу «он, як я гарувала», або підпис в кінці роману «Пітсбург, вересень — грудень 1994 року (тобто, чотири місяці на загал. — *В. Г.*)» [10] — це просто містифікація, щоб заволікти уваги читача, голодного на усілякі там Нью-Йорки, Вашингтони і, тим паче, Пітсбурги! Чи, може, щось третє?

Окрім того, варто зацентувати на провокативній (як для кандидата філософських наук) лексиці, що має трохи спільного з суржилом М. Бриних і словником Л. Ставицької. Що нашвидкуруч довелось підкреслити: «конєшно» [10, 29], «вот іменно» [10, 37], «йолкипалки», «хрін з ними» [10, 55], «блін» [10, 59]. Та й синоніми теж підібрані масові, поширенні і без зайвої евфемізації: «обйобані», «трахали» [10, 186] тощо. Для читача О. Забужко, що у більшості випадків є вихідцем з академічного середовища, таке звучання у «дослідженні» (нехай навіть польовому), м'яко кажучи, не є звичним.

Не менш рекламною є гранична відвертість твору; це наче сповідь в емоційно та психологічно важкий час. Адже такі вислови, як: «ти відчула себе типовою совковою проституткою, що трахається в готелі

за пару трусів» [10, 133] або «вона відчула мокрий пробульк у трусах: почалося місячне» [10, 146]. Від такої оголеної відвертості — шкірою мороз, але водночас ці «таємниці» чи пак «секрети» завжди дорого коштували і завжди були цікаві читачам (чи не тому з'явився «Музей покинутих секретів» (підкреслення. — *В. Г.*); і те саме в Андруховича — «Таємниця»).

Висновок. Рекламні провокації у тексті, ефектні заголовки, манка лексика — все це вигадується заради одного, щоб наш ледачий читач потягнувся до полицки з книжкою «того» автора, бо «той» автор теж хоче відсмикнути собі трохи сіна від спільної літературної копилки достатків. А це і слава, і гроші, врешті-решт. Для порівняння, на світовій арені письменників ще й не так просувають. Не беручи до уваги звичної агресивної реклами, — цілі штати маркетологів, соціологів та навіть психологів, які визначають, чого хоче аудиторія, яку книжку найбільше читають; хто найбільше тиражу спродав, хто став літературною «поп-зіркою» і на чий сюжет Спілберг зніме кіно. Тож, хіба не надто гостро називати «живим класикам» тутешній постмодернізм «капітуляцією», коли епатаж, цинізм, матюки, «пір'я» і «ялові молодички, що описують секс» [12, 105], насамперед, — категорії сучасного ринку, а на ринку, як відомо, свої правила та закони (і найбільше продає найбалакучіша баба). Так, вони змінилися з часом, — не підеш в дисиденти, не станеш політв'язнем — це правда. Але можна написати вірш «Убий піда**са» чи то нездорово патріотичний роман «Чорний ворон», бо ж не всім гуртом давати ляпаси міністрам чи відмовлятися від державних нагород.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Агеєва В.* Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму / В. Агеєва. — К. : Факт, 2003. — 320 с.
2. *Бондаренко А.* Українська еліта: патогенез самотності / Бондаренко А. // Слово і час. — 1998. — № 11. — С. 42–45.
3. *Бондар-Терещенко І.* Московські дослідження Забужко / Бондар-Терещенко І. // Політика і культура. — 2002. — № 10(141). — С. 49.
4. *Вербич В.* Оксана Забужко: слово, дужче за кохання / Вербич В. // Сім'я і дім. — 2004 — № 38(404). — С. 9.
5. *Вересаев В.* Гоголь в жизни: системный свод подлинных свидетельств современников / В. Вересаев. — Х. : Прапор, 1990. — 680 с.

6. Герльт Є. Польові дослідження національного дискурсу : випадок Оксани Забужко / Герльт Є. // Україна модерна. — 2009. — Ч. 14(3). — С. 291–296.
7. Голобородько Я. Резонансне слово Оксани Забужко в українській прозі / Голобородько Я. // Вісн. НАН України. — 2008. — № 1. — С. 46.
8. Даниленко В. Лісоруб у пустелі: Письменник і літературний процес / В. Даниленко. — К. : Академвидав, 2008. — 352 с.
9. Ермошина Г. Секс с языком / Ермошина Г. // Знамя. — 1998. — № 12. — С. 216–218.
10. Забужко О. Польові дослідження з українського сексу : роман / О. Забужко. — К. : Спадщина, 2011. — 208 с.
11. Карабльова О. Сексуальність як вияв самотності у прозі Оксани Забужко / Карабльова О. // Слово і час. — 2003. — № 7. — С. 76–83.
12. Костенко Л. Записки українського самашедшого / Л. Костенко. — К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. — 416 с.
13. Масенко Л. Визначальні мотиви «Польових досліджень з українського сексу» / Масенко Л. // Слово і час. — 1997. — № 2. — С. 28–31.
14. Монахова Н. «Підпорядковане» в українському контексті / Монахова Н. // Сучасність. — 2003. — № 4. — С. 124–142.
15. Пащенко В. Оксана Забужко: Мені завжди хотілося написати книжку, яка лежала б на розкладках / Пащенко В. // Літературна Україна. — 1996 — № 27(4695). — С. 6.
16. Семків Р. Українські видавці порадили, як видавати книгу [Електронний ресурс] / Семків Р. // Читомо : культурно-видавничий проект. — Режим доступу : <http://www.chytomo.com/news/ukraiinski-vidavci-poradili-yak-vidavati-knigu-chastina-1>
17. Стус Д. О. Забужко: В українській культурі не було місця для осмислення екзистенційного досвіду жінки... / Стус Д. // Дзеркало тижня. — 2003. — № 1. — С. 9.
18. Таран Л. Ланцюгова реакція / Таран Л. // Кур'єр Кривбасу. — 2006. — № 197. — С. 196–205.
19. Хмельовська О. Ростислав Лужецький: «Не намагайтесь «креативити», коли немає притомого концепту» [Електронний ресурс] / О. Хмельовська // Читомо: культурно-видавничий проект. — Режим доступу : <http://www.chytomo.com/interview/rostyslav-luzhetskyy-ne-namahaytes-kreatyvyty-kolynemaye-prytomnoho-kontseptu>
20. Despentès V. Baise-Moi / V. Despentès. — Paris : Grove Press, 2002. — 224 p.
21. Hryn H. A Conversation with Oksana Zabuzhko // AGNI. — 2001. — Vol. 53. — P. 17–22.
22. James E. Fifty Shades of Grey / E. James. — New York : Vintage Books, 2012. — 514 p.

Одержана 12.10.2014